

**KONYA İLİ KIR TOPLUM YAPISI İÇİNDE HAYVANCILIĞIN
GELİŞMESİNDE KADININ ROLÜ**

Cennet OĞUZ*

ÖZET

Kırsal alanda hayvanların bakım ve beslenmesini büyük bir çoğunlukla kadınlar üstlenmekte ve hayvancılığın gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar.

Tarım sektöründe yer alan işgücünün çoğunluğunu oluşturan kadınların çalışmaları, erkeklerin yanısıra "ek işgücü" gibi değerlendirilmektedir. Genelde "ücretsiz aile işçisi" statüsündeki kadınların ev ve ülke ekonomisine olan gerçek katkıları bilimsel çalışmalarla yeteri kadar ortaya konulamamıştır. İç Anadolu Bölgesinde yer alan Konya ilinde kırsal alanda yaşayan kadınların hayvansal üretime ve bitkisel üretime olan katkıları büyüktür. Bu bakımdan köy kadınının gerek evin ekonomik, gerekse sosyal yapısı içinde oldukça önemli bir yere sahip olduğu gözardı edilmemelidir.

ABSTRACT

**ON THE ROLE OF WOMEN IN DEVELOPING ANIMAL HUSBANDRY IN THE
RURAL COMMUNITY STRUCTURE IN KONYA**

In rural areas women play an important role in livestock development activities in rural households they perform major tasks in animal feeding and general care.

The women's working who form the majority of working-Power in agriculture sector is evaluated like an "additional working-power" besides the man. The real contributions of the women who are in status of "unpaid family worker" to the economy of home and country have not been determined with scientific studies yet. Therefore it must be taken in to consideration every time that village woman has a quite important place in economic and social structure of home.

The aim of this study is to state, on the role of women in developing animal husbandry in the rural area in Konya province.

* Yrd. Doç. Dr., S.Ü. Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, KONYA
Geliş Tarihi : 17.02.1995

GİRİŞ

Türkiye, iklim ve toprak yapısı bakımından tarıma oldukça elverişli bir ülkedir. Ülke ekonomisinde tarımın nisbi payı, sanayi başta olmak üzere diğer sektörlerde gözlenen hızlı gelişmelere paralel olarak, gittikçe azalmakla beraber tarım sektörü yine Türkiye'nin ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Bu sektör, genel ekonomi ve nüfus varlığı açısından ana sektör olarak hala yerini korumaktadır. Nitekim 1989 yılı verilerine göre, Türkiye nüfusunun yaklaşık % 46'sı kırsal kesimde oturmakta ve tarımla uğraşmaktadır (DİE., 1989). Gayri Safi Milli Hasılanın % 18.7'sini oluşturan bu sektörün dış satım içerisindeki payı da % 20 dolaylarındadır (DİE., 1989).

Son yıllarda ülkemizde modern tarım yöntemlerinin uygulanması, sulama alanlarının genişletilmesi, gübreleme, kaliteli tohumluk ve makine kullanılması, tarımsal mücadele uygulamalarının yaygınlaştırılması ve tarımsal kredilerin genişletilmesi gibi faktörlerin tarımsal üretimin artırılmasında etkili olduğu bir gerçektir. Ancak, bitkisel ve hayvansal üretim sektöründe ulaşılan düzey, yeterli değildir. 2000'li yıllarda 70 milyonu aşacağı tahmin edilen nüfusumuzun bugünkü standartlarda beslenebilmesi ve diğer gereksinimlerini karşılanabilmesi için, tarımsal üretimin en az bugünkünün iki katına yükseltilmesi gerekmektedir.

Tarımsal üretim, genelde köy adını verdiğimiz küçük yerleşim birimlerinde gerçekleştirilmektedir. Sosyolojik bakımdan köylük kesimlerin oluşturduğu alanlar, kırsal alan olarak anlaşılmaktadır. 1985 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, ülkemizde tüzel kişiliğe sahip 36.022 muhtarlık köy ve bucak bulunmaktadır (DİE., 1989). Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, kırsal alanda henüz köy niteliğine kavuşmamış "Köyaltı" yerleşme birimi sayısı 52.398 olarak gösterilmiştir (DPT., 1989 a). Böylece Türkiye'de bugün toplam yerleşme birimleri sayısı 88.420 olup, bu yerleşim alanlarında ülke nüfusunun % 46'sı yaşamaktadır.

Tarım kesiminde çalışan nüfus 1927-1985 yılları arasında azalmakla birlikte, halen işgücünün en çok yığıldığı sektör, tarım sektörüdür. 1927 yılı istatistiklerine göre faal nüfusun % 81.6'sı tarımla uğraşırken, bu oran, 1990 yılı verilerine göre % 50'ye düşmüştür (DPT., 1989 b). Avrupa Topluluğu ülkelerinde ise bu oran, % 3 ile % 31 arasında değişmektedir.

Ülkemizde tarımsal yapıyı oluşturan tarım işletmeleri, uzun bir tarihi gelişim içinde; doğal, sosyal ve ekonomik şartlar altında, daha çok bir aile işletmesi niteliğini kazanmışlardır. Bu işletmelerde mevcut işgücü varlığı, genellikle ihtiyaçtan daha fazladır. 1985 Genel Nüfus Sayımı

sonuçlarına göre, tarım sektöründe çalışan nüfusun % 46.5'ini erkek, % 53.5'ini de kadın nüfus oluşturmaktadır (DİE., 1989).

Köy kadınları ev işlerinin yanısıra, bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetleriyle de uğraşmaktadırlar. Bu bakımdan kentlerde yaşayan kadınlara oranla daha yoğun ve daha güç koşullarda çalışmaktadırlar.

Kırsal kesimde yaşayan kadınların büyük bir kısmı, üretimi artırmak için çiftlik işlerinde çalışmakta, aynı zamanda ev işlerini de çoğunlukla tek başlarına yürütmektedirler. Ayrıca, çiftçinin üretim amacıyla çalıştığı ahır, tarla ve bahçesinde veya üretimini değerlendirdiği işyerlerinde verimli çalışması, maddi ve manevi huzurunu sağlayan düzenli bir ev ve aile yaşamına bağlıdır. Bu da yine kadının elindedir. O halde kadının yaşamındaki değişiklikler ve gelişmeler kısa zamanda aile yaşamına olduğu kadar tarımsal üretime de yansiyacaktır.

Tarım sektöründe yer alan işgücünün çoğunluğunu oluşturan kadınların çalışmaları, erkeklerin yanısıra "ek işgücü" gibi değerlendirilmektedir (Soysal, 1986). Genelde "ücretsiz aile işçisi" statüsündeki kadınların ev ve ülke ekonomisine olan gerçek katkıları bilimsel çalışmalarla belirlenmemiştir. İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Konya ilinde kırsal alanda yaşayan kadınların hayvansal üretime ve bitkisel üretime olan katkıları büyüktür. Bu bakımdan köy kadınının gerek evin ekonomik, gerekse sosyal yapısı içinde oldukça önemli bir yere sahip olduğu gözardı edilmemelidir.

Ülkemizde kadını çeşitli açılardan ele alarak inceleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Fakat kır toplum yapısı içerisinde kadının incelenmesine yönelik araştırmalara pek rastlanmamıştır. Bu araştırmanın amacı, kır toplum yapısı içerisinde kadının, hayvancılığın gelişmesine olan katkısını ekonomik ve sosyal yönden inceleyerek mevcut durumu ortaya koymak ve ileriye yönelik öneriler geliştirmektedir.

MATERYAL ve METOT

Bu araştırma FAO'nun mali desteği ile kuru tarımın yaygın olarak uygulandığı Konya ilinde yapılmıştır. "Pilot Development and Demonstration of Appropriate Lives-tock Production Systems For the Central Anatolian Region of Turkey" adlı proje kapsamında "Kadının hayvancılığın gelişmesindeki rolü"nü ortaya koymak amacı ile Konya Tarım İl Müdürlüğü Proje elemanları ile hayvancılıkla ilgilenen 40 işletme ile görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan denekler ise köyde hayvancılıkla uğraşan farklı yaş gruplarındaki kadınlar arasından yapılmıştır.

Örnelemeye dahil edilen işletmeler işletme arazi genişliği göz-önünde bulundurulurarak, 1-100 dekar, 101-150 dekar ve 250 dekardan daha büyük araziye sahip işletmeler olmak üzere üç büyüklük grubu halinde değerlendirilmiştir. Örnelemeye dahil edilen işletmeler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Örnelemeye Dahil Edilen Tarım İşletmelerinin Arazi Genişliğine Göre Sınıflandırılması

Arazi Genişlik Grupları (Dekar)	Örnek İşletme	
	Sayı (Adet)	(%)
1-100	16	40.0
101-250	10	25.0
251+	14	35.0
Toplam	40	100.0

Tablo 1'den görüleceği gibi görüşme yapılan işletmelerin % 40'ı 1-100 dekar işletme grubunda, % 25'i 101-250 dekar işletme grubunda, % 35'i ise 251 dekar ve daha geniş arazi grubunda yer almaktadır.

Bu işletmelerden anket metodu ile elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve gerekli hesaplamalar yapılarak elde edilen araştırma sonuçları, bunlara ilişkin olarak hazırlanan tablolara aktarılmıştır.

ARAŞTIRMA SONUÇLARI ve TARTIŞMA

İncelenen Köylerde Yerleşme ve Mesken Şekilleri

Ülkemizde "toplu köy" egemen olan yerleşim biçimidir. İncelenen köyler, yerleşme şekli açısından "toplu köy" görünümündedir. Meskenlerin büyük çoğunluğu beşik çatılı, tek veya iki katlı olarak düzenlenmiştir.

İncelenen meskenlerin yaklaşık % 90'ının tuvaleti işletme avlusu içerisinde, evin yakınında, geri kalan % 10'u ise evden oldukça uzakta sağlıksız ve ilkel bir biçimde yapılmıştır. Ayrıca, incelenen meskenlerin % 50'sinin banyosu, % 98'inin mutfağı vardır. Fakat evin bu bölmeleri genelde işletme avlusu içerisinde ilkel ve sağlıksız bir görünümündedir. Meskenlerde ortalama 3 oda bulunmaktadır. Oğulları evlendiği zaman bunlara eklenti veya avlu içerisinde taş veya kerpiçten ev yapılmaktadır.

İncelenen köylerde içme ve kullanma suyu, genelde çiftlik avlusu içerisinde bulunan çeşme veya kuyudan, bazılarında da köy çeşmesinden taşıma ile sağlanmaktadır.

İncelenen İşletmelerdeki Nüfusun Yaş Grupları, Cinsiyete Göre Dağılımı ve Eğitim Durumu

İncelenen işletmelerin yaş grupları ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. İncelenen Ailelerde Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Kadın		Erkek		Toplam Aile Üyeleri	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-6	7	5.8	8	7.2	15	6.5
7-14	15	12.4	17	15.3	32	13.8
15-64	95	78.5	86	77.5	181	78.0
65+	4	3.3	--	--	4	1.7
Toplam	121	100.0	111	100.0	232	100.0

Tablo 2'deki verilerin incelenmesinden anlaşılacağı üzere, işletmelerde toplam nüfusun % 20.3'ünü 0-14 yaş grubu % 78'ini 15-64 yaş grubu, % 1.7'sini de 65 yaş ve üzerindeki kişiler oluşturmaktadır.

Buradan da anlaşılacağı üzere araştırma kapsamına alınan işletmelerde toplam nüfusun büyük bir kısmı (% 78) aktif nüfusu meydana getirmektedir.

İncelenen ailelerdeki toplam nüfusun % 52.2'si kadın ve % 47.8'i erkekti. Erkek nüfus oranının düşük olması erkeklerin, çalışma amacıyla diğer şehirlerde, hatta yurt dışında bulunmalarından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'de gerek kentsel, gerekse kırsal alanda okuryazarlık oranı hızla yükselmektedir. 1985 yılı itibarıyla Türkiye kır nüfusunun % 69.7'si okuryazardır (DİE., 1989). Araştırma alanında işletmelerde okuryazarlık durumu incelendiğinde, erkeklerin % 93.8'inin kadınların da % 80.1'inin okuryazar oldukları anlaşılmaktadır. Araştırma alanında okuryazarlık oranı Türkiye ortalamasından yüksektir.

Görüşme yapılan kadınlar arasında ilkökul sonrası eğitimine devam eden hiç bir kişiye rastlanmamıştır. Köy kadınları kendileri gibi kız çocuklarının da ilkökul sonrası eğitimlerini sürdürmeleri konusunda pek istekli görünmemektedir. Buna karşın erkek çocukları eğitimlerine devam edebilmektedirler.

Kırsal Aile Yapısı

Aile büyüklüğü ve biçimi

Türkiye'de aynı çatı altında yaşayan aile üyeleri sayısının 6 kişinin biraz üzerinde olduğu bazı araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır (Timur, 1972; Saran, 1984; Soysal, 1986). İncelenen işletmelerde ise bu değer ortalama 6.7 olarak bulunmuştur.

Türkiye'de kırsal alanda, karı-koca ve bekar çocuklardan oluşan "çekirdek aile" biriminin oranı % 50'nin üzerindedir (Timur, 1972; Saran, 1984; Soysal, 1986).

İncelenen işletmelerde aile biçimlerine ilişkin bilgiler Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. İşletmelerde Aile Biçimleri

Yaş Grupları	Çekirdek Aile		Geniş Aile		Eksik Aile		Toplam	%
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
1-100	6	37.5	8	50.0	2	12.5	16	100.0
101-250	5	50.0	3	30.0	2	20.0	10	100.0
251+	7	50.0	7	50.0	-	-	14	100.0
Toplam	18	45.0	18	45.0	4	10.0	40	100.0

Tablo 3'ün incelenmesinden anlaşılacağı gibi, 1-100 dekar arazi genişlik grubunda toplam aile yapısının % 37.5'ini çekirdek aile, % 50'sini geniş aile (anne baba ve evli çocuklardan oluşan aile tipi) % 12.5'ini de eksik aile biçimi oluşturmaktadır. 101-250 dekarlık grupta % 50'sini çekirdek aile, % 30'unu geniş aile, % 20'sini eksik aile biçimi, 250 dekar ve üzerindeki işletmelerde % 50'sini çekirdek aile ve % 50'sini geniş aile oluşturmaktadır. Bütün işletmelerde ise ortalama aile yapısının % 45'ini çekirdek aile, % 45'ini geniş aile ve % 10'unu da eksik aile biçimi oluşturmaktadır.

Çekirdek aile oranı Türkiye ortalaması % 50'den daha azdır. Aile biçimlerinin şekillenmesinde bölgenin sosyal ekonomik ve kültürel yapısı etkili olmaktadır.

Evlilik

Ülkemizde kırsal kesimde olduğu gibi, araştırma alanında da eş seçiminde "aile büyüklerinin kararı"nın önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. Görüşülen deneklerin % 91.5'nin eş seçiminde aile büyüklerinin kararı etkili olmuştur.

İncelenen işletmelerde ilk evlilik yaşı kadınlarda 17, erkeklerde ise 20 olarak bulunmuştur. Genelde erkekler askerlik dönüşünde kızlar ise "kısmetleri açılınca" evlendirilmektedirler. İncelenen işletmelerde yakın akraba evliliklerinin % 59 olduğu belirlenmiştir. Araştırma alanında çok eşlilik ve başlık parası alma gibi geleneklere rastlanmamıştır.

Aile İçi İlişkiler

İncelenen köylerde, erkeğin tüm aile üyeleri üzerindeki egemenliği dikkati çekmiştir. Bu geniş aile tipinde büyükbabanın, çekirdek aile tipinde ise babanın egemenliği şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Eşlerin ikisinin de hayatta olduğu ailelerin % 99'unda, evde, kocanın sözü geçmektedir. Kocaların % 27.1'inin herhangi bir karar alma durumunda eşlerine danıştıkları saptanmıştır. Kadınlar, evde "huzur" ve "geçim" olabilmesi için, çoğu kez kocalarının sözlerini dinlemeleri ve onlara boyun eğmeleri gerektiğine inanmaktadırlar.

Kırsal kesimde anne-çocuk arasındaki bağlar oldukça güçlüdür. Annenin gözünde erkek ve kız çocukları arasında pek önemli bir fark yoktur. Çocuklar üzerinde daha çok babanın sözü geçmektedir. Babalar erkek çocuğa daha çok önem vermektedirler. Çünkü, köy yerinde erkek çocuğun sosyal bir üstünlük kazandığı inancı hakimdir.

Kırsal Yaşam İçinde Kadın

Beslenme ve sağlık

Türkiye'de kırsal kesimde yaşayan aileler genellikle beslenme için kendi üretimlerinden yararlanmaktadırlar. Köylerde yenilen gıda maddelerini, tahıl ve baklagillerden elde edilen bulgur, nohut, fasulye gibi kuru yiyecekler; hamur işleri, taze sebze ve meyveler, kırmızı ve beyaz et, süt ve süt ürünleri oluşturmaktadır.

Araştırma alanında görüşme yapılan kadınların hemen hepsi yemek pişirmede tüpgazlı ocak kullanmaktadırlar. Sabahları kahvaltı yapmakta, öğle ve akşam yemeklerinde ilk sırayı çorba, pırlav ve diğer yemekler almaktadır.

Süt ve yoğurt tüketimi fazla olmasına rağmen et tüketimi azdır.

İncelenen işletmelerde kadınlar bazı yiyecek maddelerini evlerinde yapmaktadırlar. Görüşülen deneklerin evde yaptıkları ürünler Tablo 4'de verilmiştir.

Araştırma alanında görüşme yapılan deneklerin % 100'ü ekmek ve yoğurdu kendileri yapmaktadırlar. En çok tüketilen gıda maddelerinden biri olan bulguru deneklerin % 97.5'i evde yapmaktadırlar. Ekmek ve bulguru evde yapmak aileler için çok daha ekonomik olmaktadır.

Tablo 4. İncelenen Deneklerin Evde Yaptıkları Ürünler

Yapılan Ürünler	Sayı	%
Ekmek	40	100.0
Bulgur	39	97.5
Salça	28	70.0
Turşu	31	77.5
Yoğurt	40	100.0
Kurutulmuş sebze	29	72.5
Reçel	18	45.0
Peynir	39	45.0
Salamura yaprak	21	52.5
Tereyağ	39	97.5
Erişte	9	22.5
Tarhana	8	20.0
Konserve	1	2.5

İncelenen işletmelerde meyve ve sebzelerin kış için saklanma olanaklarının yetersiz olması nedeniyle bol olduğu aylarda ve hasat mevsiminde fazla yendiği halde, gelecek aylar için saklanmamaktadır. En çok rastlanan saklama metodu salça hazırlanması, turşu yapılması, sebzeleri kurutma (biber, fasulye, patlıcan vb.) ve yaprak salamurasıdır. Konserve yapımı henüz pek yaygınlaşmamıştır. Görüşülen deneklerin % 70'i salça (özellikle domates) yapmaktadırlar.

Görüşülen kadınlardan tarhana (% 20) konserve (% 2.5) yapımı pek yaygınlaşmamıştır. Oysa konserve yapımının kadınlara öğretilerek yaygınlaştırılması, sebze ve meyve üretiminin çok daha iyi bir şekilde değerlendirilmesine neden olacaktır. Bu da aile ekonomisine önemli bir katkı anlamına gelir. Çoğu sadece hasat mevsiminde yenebilen meyve ve sebzeler bu metodla tüm yıl boyunca tüketilebilirler.

Köy yaşamındaki yetersiz beslenme, kaza olasılığının yüksekliği, çocukların çalıştırılması, alt yapı hizmetlerinin yetersizliği, doğum kontrolünün sağlıklı bir şekilde uygulanmaması, sağlık bilincinin gelişmemiş olması, hijyen bilgilerinin eksikliği ve doktor yetersizliği nedeniyle insanların sağlık durumu kentlere göre daha düzensizdir.

Giyim ve Alışveriş

İncelenen işletmelerde kadınların sokak kıyafetleri genelde şalvar, bluz veya gömlektir. Başlarına eşarp (yazma) örtmektedirler. Genç kuşakta etek ve elbise giyenlere rastlanmaktadır özellikle

düğün nişan gibi törenlerde ilçeye veya şehire giderken giyimlerine çok daha özen gösterdikleri dikkati çekmiştir.

Görüşme yapılan kadınlardan % 37.5'i giysilerinin tümünü kendisi dikmekte, % 22.5'i başkasına diktirmekte, % 17.5'i hazır almakta % 12.5'i hem kendi dikip hem de hazır almakta % 7.5'i başkasına diktirmekte ve hazır almakta, % 2.5'i hem kendi dikip hem de başkasına diktirmektedir. Kadınların büyük çoğunluğu dikiş dikmeyi bilmekte ve deneklerin yaklaşık % 78.1'inin evinde dikiş makinası bulunmaktadır.

Araştırma alanında incelenen ailelerde kadınların alışverişe gitme alışkanlıkları yoktur. Çünkü köy yerinde erkeklerin eşlerini alışverişe yollamaları "ayıp" olarak nitelendirilir. Kadınların şehire veya ilçeye alışveriş amacıyla gitme sıklıkları Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. İncelenen Ailelerde Kadınların Şehre ve İlçeye Alışveriş İçin Gitme Sıklıkları

Süre	Sayı	%
Haftada bir	1	2.5
Ayda bir	5	12.5
İki-üç ayda bir	14	35.0
Yılda bir	20	50.0
Toplam	40	100.0

Tablo 5'in incelenmesinden anlaşılacağı gibi, kadınlar köy dışına 2-3 ayda bir veya yılda bir çıkmaktadırlar. İki-üç ayda bir çıkanların oranı % 35 yılda bir gidenlerin oranı ise % 50'dir. Şehre veya ilçeye tek başına giden kadın sayısı çok azdır. Kural olarak bu alışveriş sırasında, kadınların yanında eşleri, çocukları veya bir akrabaları bulunmaktadır.

İş

Kırsal kesimde yaşayan kadınlar, tüm ev işlerinden ve çocukların bakımından sorumlu olmalarının yanı sıra, tarım işletmesinde de "yardımcı işgücü" pozisyonundadırlar (Soysal, 1986). Kadınların işletmede yaptıkları işler ürün desenine göre değişiklik gösterir. Ayrıca işletme genişliği de, kadının işletme içinde yapacağı işlerin kapsamına etki eder. 1985 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, iktisaden faal durumda olan kadınların % 86.5'i tarım sektöründe çalışmaktadır. Çalışan kadınların % 80.9'u da "ücretsiz aile işçisi" statüsündedir (DİE., 1989). Araştırma alanında ise iktisaden faal durumda olan kadınların statüsü Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6'nın incelenmesinden anlaşılacağı gibi araştırma alanında

Tablo 6. İncelenen İşletmelerde İktisaden Faal Durumda Olan Kadınların Statüsü

Arazi Genişlik Grupları (dekar)	Tarımda çalışan kadın nüfus		Yetersiz aile işçisi statüsündeki kadınlar		İktisaden faal durumda olan kadın nüfus	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1-100	38	95.0	36	95.0	40	100.0
101-250	19	90.5	14	90.5	21	100.0
251+	21	60.0	19	54.3	35	100.0
Toplam	78	81.3	69	71.8	96	100.0

toplam iktisaden faal nüfusun % 81.3'ünü tarımda çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Çalışan kadınların % 71.8'i "ücretsiz aile işçisi" statüsündedirler. Bu da tarım sektöründe çalışan kadınların büyük çoğunluğunun üretim faaliyetlerini, aile sorumluluklarının doğal bir uzantısı olarak gerçekleştirmekte olduklarını göstermektedir (Soysal, 1986).

Araştırma alanında iktisaden faal nüfusun yaptıkları işler Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. İncelenen İşletmelerde İktisaden Faal Durumdaki Kadın Nüfusun Yaptıkları İşler

Yapılan İşler	Sayı	%
Ev işi	24	25.0
Ev işi+Ücretsiz aile işçiliği	69	71.9
Ev işi+Ücretsiz aile işçiliği+Mevsimsel tarım işçiliği	1	1.1
Ev işi+Ücretsiz aile işçiliği+Köy el sanatları	2	2.0
Toplam	96	100.0

İktisaden faal nüfusun % 25'i ev işleri ile % 71.9'u ev işlerinin yanısıra ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadırlar. % 1.1'i ise ev işi, ücretsiz aile işçiliğinin yanında mevsimsel tarım işçisi olarak çalışmaktadırlar. % 2'si ise ev işi + ücretsiz aile işçiliği + el sanatları (halıcılık) uğraşmaktadırlar.

Araştırma alanında yine kadınların bir yıl içerisinde yaptıkları işlere göre, ortalama çalışma süreleri Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8'den görüldüğü gibi kadınların ev işleri günde 2.5 saat sürmektedir. Ev işlerinde yardımcısı olan kadınlarda bu süre kısalmaktadır.

Tablo 8. İncelenen İşletmelerde Kadınların Bir Yıl Boyunca Yaptıkları İşlere Göre Ortalama Çalışma Süreleri

İşler	Sayı	%	Gün	Saat/gün
Ev işleri İşletmede	96	100.0	360.0	2.5
Tarımsal Faaliyet	78	81.3	20.0	5.9
Hayvan Bakımı İşletme Dışı	78	81.3	340.0	4.2
Tarımsal Faaliyet	3	3.1	45.0	7.5

çok çocuklu ve içme suyunu ev dışından taşımak zorunda olan kadınlarda bu süre uzayabilmektedir.

Yıl boyunca kendi işletmelerinde tarımsal faaliyette bulunan kadınların tarlada çalışma süreleri ortalama 20 gündür. Çalıştıkları bu günlerde kadınların yaklaşık 6 saatlerini tarlada geçirdikleri saptanmıştır. Ancak işletme genişliklerine göre bu değerler artabilmekte veya azalabilmektedir.

Diğer taraftan "yaş" faktöründe çalışma süresini sınırlandıran faktörler arasındadır. Nitekim 49 yaş ve üzerindeki kadınlarda tarımsal faaliyette bulunanların sayısı çok azdır. Genç kadınların bazıları da, kocalarının izin vermemesi nedeniyle tarımsal faaliyetlere katılmamaktadırlar.

Araştırma alanında incelenen bütün işletmeler, hayvancılık ağırlıklı işletmeler olup hepsinin (% 99.1) hayvanı vardır. Hayvan bakımından da tarımsal faaliyetin kapsamı içerisinde yer alması gerekir. Ancak burada yapılan işin niteliğine göre çalışma sürelerinin daha açık bir şekilde ortaya konulabilmesi için böyle bir ayrıma gerek duyulmuştur. Hayvanı olan işletmelerde kadınların hayvanların bakımıyla ilgilendikleri belirlenmiştir. Kadınlar yılın hemen hemen bütün aylarında hayvanların bakımıyla uğraşmaktadırlar. Yılda yaklaşık 340 gün ve günde ortalama 4.2 saatlerini hayvanların bakımına ayırdıkları saptanmıştır. Görüşülen kadınların % 3.1'inin işletme dışında da tarımsal faaliyetlerle uğraştıkları anlaşılmaktadır. Bu kadınlar yılda yaklaşık 45 gün ve günde 7.5 saat çalışmaktadırlar.

Mevsimler itibariyle, kadınların tarımsal faaliyetle uğraşma süreleri de değişmektedir. Yetiştirilen başlıca ürünler tahıllar, baklagiller ve pancar olduğu için en yoğun olarak çalışılan mevsimler ilkbahar ve yazdır. Sonbaharda da çalışmalarını sürdüren kadınlar, kışın sadece ev işleri ve hayvanların bakımıyla ilgilenebilmektedirler. Koyunculuk işletmelerinde

yaz aylarında kadınlar yaylaya hayvanları sağlamak amacı ile gitmektedirler.

İşletme İçi ve İşletme Dışı Diğer İşler

Kır toplumu yaşantısında kadın, sürekli olarak tarımsal üretim faaliyetlerinin içerisinde yer almaktadır. Aile işletmesinde mevcut olan her türlü tarımsal faaliyete katılmakla birlikte, gerek duyduğunda mevsimlik tarım işçisi olarak da tarımsal faaliyette bulunabilmektedir.

Küçük ve orta genişlikteki tarım işletmelerinde genelde aile işgücü yeterli olabilmektedir. Bu tip işletmelerde aile işgücünün önemi daha da belirgindir. Eşinin en önemli yardımcısı ve destekleyicisi pozisyonundaki kadın, ayrıca üretim maliyetlerinin içerisinde, işgücünün payının düşük olmasına da neden olmaktadır.

Araştırma alanında 40 tarım işletmesinden görüşülen 96 kadından 78'inin (% 81.3) ev işlerinin yanısıra tarımsal faaliyetlerle de direkt uğraştıkları saptanmıştır. Bu kadınların kendi işletmelerinde yaptıkları tarımsal faaliyetler Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. İncelenen İşletmelerde Kadınların İşletme İçinde Yaptıkları Tarımsal Faaliyetler

Tarımsal Faaliyetler	Sayı	%
Hayvan Bakımı	29	37.2
Çapalama+Hasat+Hayvan Bakımı	15	19.2
Çapalama+Hayvan Bakımı	14	17.9
Çapalama+Hasat	8	10.3
Tohum Ekimi+Çapalama+Hasat+Hayvan Bakımı	12	15.4
Toplam	78	100.0

Tablo 9'dan görüldüğü gibi, görüşülen kadınların aile işletmelerinde yaptıkları başlıca tarımsal faaliyetler arasında en önemlileri hayvan bakımı, çapalama ve hasat işleridir. Tarımsal faaliyetle uğraşan kadınlardan % 37.3'si sadece hayvan bakımı ile uğraşmaktadırlar.

Görüşülen kadınların işletme içinde yaptıkları tarımsal faaliyetlerin niteliklerine göre dağılımı Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10'un incelenmesinden anlaşılacağı gibi, aile işletmesinde tarımsal faaliyetle uğraşan kadınların yaklaşık % 89.7'si hayvanların bakımını da üstlenmektedir. Bu durumda hayvan bakımının kadın işgücüne dayandığı söylenebilir. İneklerin ve koyunların düzenli olarak sağılması, tavukların yumurtalarının toplanması, tüm hayvanların yemlerinin verilmesi kadınların yaptıkları başlıca işlerdir. Kırsal kesimde

Tablo 10. İncelenen İşletmelerde Kadınların İşletme İçinde Yaptıkları Tarımsal Faaliyetlerin Niteliklerine Göre Dağılımı

Tarımsal Faaliyetler	Sayı	%
Hayvan Bakımı	70	89.7
Çapalama	18	23.1
Hasat	42	53.8
Tohum Ekiimi	26	33.3

yaşayan kadınların, gerçek anlamda bir dinlenme (boş) zamanı yoktur. Köy kadınları işlerden arta kalan zamanlarını genelde el sanatları ve komşu-akraba ziyaretleri ile değerlendirmektedirler.

Ev İşleri

Düzenli bir aile hayatının devamında önemli rol oynayan ev işlerinin gerçekleştirilmesinde temel sorumluluk kadına aittir ve kadınların büyük çoğunluğu ev işlerine bağımlıdır. Dolayısıyla kadın ev dışında para getiren bir işte çalışsa da herşeyden önce "ev kadınlığı" görevini yerine getirmesi gerekmektedir (Soysal, 1986).

Ev işleri çok çeşitlidir. Ev kadınları yemek pişirme, çamaşır yıkama, bulaşık yıkama, temizlik yapma, ütü yapma gibi değişik işleri üstlenmektedirler. Kırsal ve kentsel alanda yapılan işlerde bazı küçük değişiklikler olabilmektedir. Örneğin, kırsal kesimde ekme pişirmenin ev işlerinin içerisinde yer almasına karşın, kentlerde ekme yapımı genelde söz konusu değildir. Bunun gibi bazı farklılıklara rağmen, yapılan belli başlı ev işleri her yörede aynıdır. Ayrıca ev işlerinin içine çocukların bakımı da girmektedir.

Genelde çok sayıda çocuğa sahip olan köylü kadınlar için çocuk bakımı en önemli işlerin başında gelmektedir.

Kır toplum yapısı içinde ev işlerinin yanısıra, tarımsal faaliyetlerle de uğraşan kadın, tüm zaman ve enerjisini bu çalışmalara göre dengelemek zorundadır. Ev işlerini yaparken aile fertlerinden herhangi birinin veya birkaçının yardımcı olmasıyla, bu denge çok daha kolay bir şekilde kurulacaktır. Kadınların en önemli yardımcıları kızlarıdır. Görüşülen kadınların % 80'ine kocaları yardım etmemektedir. Erkekler daha çok satınalma, ağır yük kaldırma gibi işleri yürütmektedirler.

Kırsal Yaşam İçinde Kadının Statüsü

Kırsal kesimde yaşayan kadınlar ve erkeklerin sosyal statü farklılıkları hemen dikkati çekmektedir. Dışarıya karşı kapalı olan kırsal topluluklarda, erkeklerin egemen olduğu bir düzen vardır. Gelenek-

sel köylerde kadının statüsünün belirleyen göstergeler, çocuk doğurmak ve ilerleyen yaşta (Soysal, 1986).

Köyde kadınlar genelde aile işletmesinin üretimine tüm güçleri ile katılırlar. Mevsimlik tarım işçiliği, halı dokuma gibi ek faaliyetleri yürütürler. Tarlada çalışırlar, erkek işgücünün evde bulunmadığı dönemlerde, tarımsal üretimi tek başlarına yüklenirler. Bunların yanısıra ev işleri ve çocukların bakımıyla da ilgilendirler fakat, çoğu kez, tüm bu işlerde harcadıkları emek gerçek anlamda değerlendirilemez.

Araştırma alanında görüşülen kadınların % 47.2'si yaşantılarından memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Memnun olmayan kadınların % 73.1'i erkeklerden çok daha fazla iş yaptıklarını % 27.9'u köyde yaşamak zorunda olmaları ve köy yaşantısının sönüklüğü nedeniyle istedikleri pek çok şeyi yapamadıklarını, istedikleri şekilde eğitim göremediklerini belirtmişlerdir.

Kadın oldukları için hem ev işleri ve çocukların bakımını üstlendiklerini hem de işletmedeki diğer işlerde çalıştıklarını ve bu nedenle çok yorulduklarını belirtmişlerdir. Bütün bu işleri yapmalarına karşın özellikle eşlerinden gereken ilgiyi görmediklerini de söylemişlerdir.

Kır toplum yapısı içinde erkekten daha düşük bir sosyal statüye sahip olmak, erkeklere tanınan hakların pek çoğundan yoksun olmak ve tüm bunlara rağmen evde, tarlada çok yoğun ve ağır işlerde çalışmak, kadınların sahip oldukları statüden memnun olmama nedenleri olarak gösterilebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Konya ilinde, hayvancılığın gelişmesinde kadının rolünü ortaya koymak amacı ile elde edilen araştırma sonuçlarını, saptanan sorunları ve bu sorunlara ilişkin önerileri şöylece özetlemek mümkündür.

İncelenen köylerde en büyük sorun, hayvanların bakım ve beslenmesini tamamen üstlenmiş olan kadınların hayvancılık hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamalarıdır. Geleneksel metodlar hala geçerlidir. Götürülen yayım hizmetleri sadece erkeklere yöneliktir. Bu nedenle erkekler kadınlara bu bilgileri ya yeterli olarak anlatamamakta ya da hiç bilgi vermemektedirler. Bu da hayvancılığın gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Kırsal alana götürülen yayım hizmetleri zaman zaman kadınları da kapsamlı ve özellikle hayvanların beslenmesi, bakımı, sağlığı vb. konularda onlara bilgiler verilmelidir. Nitekim araştırma alanında görüşme yapılan kadınların % 99.1'i bu tür kurslara kocaları izin verdiği takdirde katılacaklarını belirtmişlerdir. Özellikle genç kuşakta yer alan kadınlar bu konuda daha duyarlıdır.

Öte yandan Türkiye'de bugün temel eğitimin daha çok "sosyal amaçlar" ma ağırlık verilmektedir. Ancak köy eğitim programları ve

Tablo 10. İncelenen İşletmelerde Kadınların İşletme İçinde Yaptıkları Tarımsal Faaliyetlerin Niteliklerine Göre Dağılımı

Tarımsal Faaliyetler	Sayı	%
Hayvan Bakımı	70	89.7
Çapalama	18	23.1
Hasat	42	53.8
Tohum Eklimi	26	33.3

yaşayan kadınların, gerçek anlamda bir dinlenme (boş) zamanı yoktur. Köy kadınları işlerden arta kalan zamanlarını genelde el sanatları ve komşu-akraba ziyaretleri ile değerlendirmektedirler.

Ev İşleri

Düzenli bir aile hayatının devamında önemli rol oynayan ev işlerinin gerçekleştirilmesinde temel sorumluluk kadına aittir ve kadınların büyük çoğunluğu ev işlerine bağımlıdır. Dolayısıyla kadın ev dışında para getiren bir işte çalışsa da herşeyden önce "ev kadınlığı" görevini yerine getirmesi gerekmektedir (Soysal, 1986).

Ev işleri çok çeşitlidir. Ev kadınları yemek pişirme, çamaşır yıkama, bulaşık yıkama, temizlik yapma, ütü yapma gibi değişik işleri üstlenmektedirler. Kırsal ve kentsel alanda yapılan işlerde bazı küçük değişiklikler olabilmektedir. Örneğin, kırsal kesimde ekmek pişirmenin ev işlerinin içerisinde yer almasına karşın, kentlerde ekmek yapımı genelde söz konusu değildir. Bunun gibi bazı farklılıklara rağmen, yapılan belli başlı ev işleri her yörede aynıdır. Ayrıca ev işlerinin içine çocukların bakımı da girmektedir.

Genelde çok sayıda çocuğa sahip olan köylü kadınlar için çocuk bakımı en önemli işlerin başında gelmektedir.

Kır toplum yapısı içinde ev işlerinin yanısıra, tarımsal faaliyetlerle de uğraşan kadın, tüm zaman ve enerjisini bu çalışmalara göre dengelemek zorundadır. Ev işlerini yaparken aile fertlerinden herhangi birinin veya birkaçının yardımcı olmasıyla, bu denge çok daha kolay bir şekilde kurulacaktır. Kadınların en önemli yardımcıları kızlarıdır. Görüşülen kadınların % 80'ine kocaları yardım etmemektedir. Erkekler daha çok satınalma, ağır yük kaldırma gibi işleri yürütmektedirler.

Kırsal Yaşam İçinde Kadının Statüsü

Kırsal kesimde yaşayan kadınlar ve erkeklerin sosyal statü farklılıkları hemen dikkati çekmektedir. Dışarıya karşı kapalı olan kırsal topluluklarda, erkeklerin egemen olduğu bir düzen vardır. Gelenek-

yayım faaliyetleri içinde "ekonomik yön" üne de ağırlık verilmesi fayda sağlayacaktır.

Türkiye kırsal kesiminde olduğu gibi, araştırma alanında incelenen işletmelerde kadınlar ev işlerinin yanısıra, tarımsal faaliyetlerle de uğraşmaktadırlar. Özellikle hayvan bakımı kadın işgücüne dayanmaktadır. Bu da tarımsal işgücü maliyetlerini düşürmektedir. Tarımsal üretim tabiata bağımlı olduğu için risk faktörü fazladır. İşte tarımsal üretimin yanında hayvancılık sektörü çiftçi için bir garantidir. Bu nedenle, hayvancılık sektörünün gelişmesi için üniversitelerden Ziraat Fakültesi, Veteriner Fakültesi, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı bünyesinde yer alan tarımsal kuruluşlar (Tarım İl Müdürlüğü, Köy Hizmetleri vb.) bir birlik oluşturmalı ve bu birlik hiç olmazsa ayda bir köylere giderek çiftçilere ihtiyaçları olan bilgileri vermelidirler. Amaç, sadece bir yeniliğin, bir tekniğin götürülmesi değildir. Çiftçilerin bunları uygulaması, benimsemesi ve devam ettirmesi gerekmektedir. Eğer çiftçiler götürülen bir yeniliği tam kabullenme aşamasında yalnız bırakılacak olurlarsa sonuç başarısız olacaktır. Özellikle Konya Bölgesinde kış aylarında kadın işgücü atıl durumda kalmaktadır. Bu atıl işgücünü değerlendirme için hayvancılık, köy el sanatları vb. konulara önem vermek gerekir.

Araştırma bölgesinde konserve yapımının yaygınlaşmamış olduğu saptanmıştır. Oysa konserve yapımının kadınlara öğretilerek yaygınlaştırılması, sebze ve meyve üretiminin çok daha iyi bir şekilde değerlendirilmesine neden olacaktır. Bu da ev ekonomisine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Kadınların kırsal alanda bu tür faaliyetlere katılmaları onlara sosyal bir statü sağlayacak ve tarımsal üretime olan katkıları daha da artılabilecektir.

KAYNAKLAR

- DİE, 1989. 1985 Genel Nüfus Sayımı. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- DPT, 1979. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Yayın No : 1664, Ankara.
- DPT, 1989 a. Türk Aile Yapısı. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ö.İ.K. Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.
- Saran, N., 1984. Köylerimiz, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Yayın No : 3222, İstanbul.
- Soysal, M., 1986. "Köy Sosyolojisi" Ç.Ü. Ziraat Fak. Ders Notu Yayınları No : 173, Adana.
- Timur, S., 1972. Türkiye'de Aile Yapısı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.